

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-11-87-20>

УДК 378.091.2.013-052:373.3

Новосельська Н.Т., Павлючик О.С.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПРОФЕСІЙНО-ЕСТЕТИЧНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. В умовах модернізації національної системи освіти постає необхідність переосмислення досвіду теорії і практики підготовки педагогів початкової школи. У статті розглянуто проблему професійно-естетичної готовності майбутніх учителів початкових класів до педагогічної діяльності. Розкрито теоретико-методологічну основу процесу формування професійно-естетичної готовності студентів педагогічних факультетів закладів вищої освіти. Визначено структурні компоненти професійно-естетичної готовності майбутніх учителів початкових класів до здійснення педагогічної діяльності. Узагальнено основні вимоги до професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Доведено, що професійно-естетична підготовка – це фундаментальна умова успішної реалізації завдань образотворчого мистецтва, в яку включені усвідомлені установки, моделі вірогідної поведінки, визначення оптимального способу діяльності, оцінка власних можливостей, досягнення високого результату.

Ключові слова: готовність, професійно-естетична готовність, педагогічна діяльність, майбутній вчитель, початкова школа.

Novoselska Nadia, Pavlyuchyuk Oksana

Ivan Franko National University of Lviv

PROFESSIONAL AND AESTHETIC READINESS OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS FOR PEDAGOGICAL ACTIVITY

Summary. In the context of modernization of the national education system there is a need to rethink the experience of theory and practice of training primary school teachers. In the Concept of artistic and aesthetic education of students in secondary schools of Ukraine the purpose of artistic education of the younger generation acquires a new humanistic sound. It is ensured through the perception of works of domestic and foreign art, through the practice of artistic activity and is aimed at forming students' personal and artistic attitude to art, their artistic and figurative thinking, enhancing the need and ability for artistic and creative self-realization and spiritual self-improvement. Students of pedagogical faculties of higher education institutions must have formed moral and aesthetic orientations and clear criteria for evaluating the beautiful in art and the world around them. Future specialists must lay the foundations of pedagogical skills; they must become carriers of aesthetic culture. Therefore, the concept of professional and aesthetic readiness of future primary school teachers today requires a precise understanding of its essence, structure and possibilities of formation in the educational process of higher education. The article considers the problem of professional and aesthetic readiness of future primary school teachers for pedagogical activity. The essence and structure of professional and aesthetic readiness of future specialists are characterized. Theoretical and methodological bases of enhancing professional and aesthetic readiness of the students of pedagogical faculties at higher education institutions are revealed. The structural components of professional and aesthetic readiness of future primary school teachers to carry out pedagogical activities are determined. It is proved that the process of formation of professional and aesthetic readiness of future specialists should be carried out taking into account national features, ethnic traditions, which will be directly included in the process of aesthetic and cultural activities of students. The main requirements for professional and pedagogical training of future primary school teachers are summarized.

Keywords: readiness, pedagogical activity, professional and aesthetic readiness, future teacher, primary school.

Постановка проблеми. У «Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України» мета художнього виховання підростаючого покоління набуває нового гуманістичного звучання – через сприймання творів вітчизняного та зарубіжного мистецтва, через практику художньої діяльності формувати в учнів особистісно-ціннісне ставлення до мистецтва, розвивати загальні й спеціальні здібності, художньо-образне мислення, виховувати потребу і здатність до художньо-творчої самореалізації та духовного самовдосконалення.

Дані положення лежать в основі стратегічного плану в сфері художньо-педагогічної освіти та професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів, формують естетичну культуру підростаючого покоління, і корелюють з метою освітньо-професійної програми – готувати кон-

курентоспроможних фахівців, що володіють загальними, професійними і спеціальними видами компетенцій, здатних здійснювати продуктивну художньо-естетичну діяльність в закладах освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійної готовності майбутніх фахівців до педагогічної діяльності розглядається в низці сучасних наукових досліджень. Обґрунтування теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх учителів до викладання мистецьких дисциплін та естетичного виховання учнів презентують О. Дем'янчук, С. Коновець, Л. Масол, О. Отич, Г. Падалка, О. Рудницька; зарубіжний досвід професійної підготовки вчителів у галузі мистецької освіти висвітлено в наукових працях С. Бобракова, Т. Гордієнко, Ю. Кіщенко, Н. Мукан, Г. Ніколаї, О. Олексюка, А. Соколовой; питання теоретико-методичного забезпечення підготовки вчителів у педагогічних навчальних

зкладах розкрито у дослідженнях Н. Боголюбова, С. Гончаренка, А.В. Кузіна, Н. Максименка, Б. Шияна, М. Ростовцева, Є. Шорохова; розвиток системи професійної освіти в сучасних динамічних умовах представлено у доробку науковців-педагогів Н. Бібік, І. Дичківської, М. Іванчук, О. Отич, О. Рудницької, В. Тищенко.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасні тенденції розвитку шкільної мистецької освіти потребують удосконалення та оновлення професійної підготовки педагогічних працівників. У Концепції «Нова українська школа» (2016) зазначається, що вчитель повинен сформулювати в дитини здатність розуміти твори мистецтва, розвивати власні естетичні смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття прекрасного [7].

У майбутніх фахівців повинні бути закладені основи педагогічної майстерності, вони повинні стати носіями естетичної культури, тому поняття професійно-естетичної готовності майбутніх вчителів початкових класів потребує сьогодні точного розуміння його сутності, структури та можливості формування в умовах освітнього процесу закладу вищої освіти.

Мета статті – визначити теоретико-методологічні основи процесу формування професійно-естетичної готовності майбутніх учителів початкової школи до педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Багатогранність і складність професійної готовності педагога змушує дослідників шукати сутність дефініції «готовність». У тлумачному психологічному словнику поняття «готовність» окреслюється як активний дієвий стан особистості, установку на певну поведінку, мобілізованість сил на виконання завдання [2]. Науковець Л. Масол визначає готовність до діяльності як результат активного ставлення людини до навколишнього світу з метою перетворення [6]. Психолог С. Максименко вважає, що готовність до професійної діяльності – це цілеспрямоване вираження особистості, що включає її переконання, погляди, ставлення, мотиви, почуття, волю та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння, настанови [5].

О. Просіна стверджує, що готовність – це впевненість індивіда в своїх силах, усвідомлення власної мотивації і спрямованість всіх дій на досягнення цілей. Дослідниця переконує, що професійна готовність до педагогічної праці це інтегральна властивість особистості, обумовлена знаннями, вміннями, навичками, початок формування якої лежить в підструктурі досвіду [9]. Педагог-науковець О. Гайдамака передбачає, що до професійної готовності можна віднести такі якості професіонала як вміння організувати свою і колективну наукову працю, здатність бачити інноваційне майбутнє, готовність до самоорганізації та саморозвитку [1]. Н. Мазур розглядає готовність до педагогічної діяльності через поліваріантний розгляд її сутності, обумовленою функціональною диференціацією завдань професійної діяльності вчителя [4].

Заслужує на увагу визначення готовності до педагогічної діяльності дослідниці О. Осадчук, яка зазначає, що готовність до педагогічної праці – складне особистісне утворення, що ви-

ступає характеристикою професіоналізму вчителя-вихователя і є особливим психічним станом, який передбачає наявність структури певної дії та професійної спрямованості свідомості і установки на усвідомлення педагогічної задачі, моделі поведінки, способів діяльності, оцінку своїх можливостей, спрямованість на досягнення результату. Дослідниця подає розгорнуту дефініцію професійної готовності до педагогічної праці, зазначає її багатогранну сутність. До критеріїв готовності науковець зараховує здатність ідентифікувати себе з іншими або персептивну здатність; психологічний стан, що відображає динамізм особистості, багатство духовного світу, незалежність, підприємливість, професійно-педагогічне мислення, що розуміється нею як пошук необхідних причинно-наслідкових зв'язків; вміння прогнозувати результати [8].

Дефініція готовності до педагогічної діяльності в науковій літературі трактується в залежності від підходу дослідження. Завдяки цьому виділяють кілька видів і форм готовності: особистісна, професійна, психологічна, моральна, мотиваційна тощо. Більшість вчених відзначають чільну роль власне *особистісної готовності* до педагогічної діяльності, яка передбачає відрефлексовану спрямованість на професію, світоглядну зрілість людини, широкі і системну професійно-предметну компетенцію, дидактичну потребу і потребу в афіліації.

Професійна готовність розглядається дослідниками як складне структурне утворення, як діяльний стан особистості, що викликається певним видом діяльності; наслідок діяльності; якість, яка встановлює установки на вирішення професійних ситуаційних завдань; передумови до цілеспрямованої діяльності; конфігурація діяльності суб'єкта, яка входить в загальний потік його дій.

Підготовленість учителя до діяльності можна розглядати як наявність у нього таких особистісних якостей як ерудиція, цілепокладання, мислення, імпровізація, спостережливість, життєлюбність, винахідливість, передбачення і рефлексія. Відзначимо, що готовність носить динамічний характер, і деякі особистісні якості людини можуть розвиватися і замінюватися. При цьому потрібно пам'ятати, що готовність – це сукупність якостей людини, формування яких залежить і від отриманих знань, тому в її основі повинні лежати сучасні знання і хороша практична підготовка.

При дослідженні питання готовності до педагогічної діяльності багато вчених відзначають наявність у педагога певної установки на оволодіння знаннями, вміннями, необхідними для роботи вчителя. У нашому дослідженні ми розуміємо установку як стійке бажання, потреба в саморозвитку. Тому значна увага повинна бути приділена формуванню у майбутніх вчителів початкової школи почуття задоволеності від образної педагогічної діяльності, що досягається через бажання вчителя саморозвиватися.

Істотним у дослідженні готовності до педагогічної діяльності є погляд вчених на структуру готовності до педагогічної діяльності. Дослідниця О. Осадчук запропонувала структуру у вигляді компонентів готовності до професійної діяльності: перший компонент – психічна спрямованість особистості, другий – розрізнений психофізіологічний компонент, третій компонент – структура дій [8].

До структури готовності вчителя до педагогічної діяльності зараховується вміння володіти технологіями виховання та навчання; вироблена педагогічна свідомість (Я-концепція, В-концепція як концепція вихованця і Д-концепція як концепція діяльності); володіння педагогічними техніками; педагогічні здібності: комунікативні, перцептивні, прогностичні, конструктивні, дидактичні, гностичні, організаторські, експресивні [8].

Готовність вчителя початкової школи до професійної діяльності можна розглядати в трьох складових:

- сформованість фундаменту у вигляді міцних знань;
- розвиненість певних якостей особистості, здібностей, орієнтири яких будуть відображатися у взаєминах з учнями, колегами в педагогічному процесі;
- установка на саморозвиток.

Під професійно-естетичною готовністю майбутніх вчителів початкової школи розуміємо здатність особистості використовувати здобуті знання, уміння, навички в навчально-виховному процесі, прагнути до творчої самореалізації в багатоаспектній системі художньо-педагогічної діяльності.

Образотворче мистецтво включає теорію образотворчої діяльності, практичне малювання; знайомство учнів з художніми творами та різними видами візуальних мистецтв: живописом, графікою, скульптурою, архітектурою, декоративно-прикладним мистецтвом; формує естетичний смак; здатність оцінювати, розуміти, творити прекрасне; розвиває інтелектуальну, емоційно-вольову сферу, креативність школярів. Зміст дисципліни орієнтований на формування сприйняття і вивчення творів образотворчого мистецтва, розвиток дитячої художньої творчості.

Заняття образотворчим мистецтвом пов'язане з навколишньою дійсністю. Вчитель початкових класів допомагає учням спостерігати, класифікувати, аналізувати, диференціювати естетичні явища дійсності та творів мистецтва, виховує у школярів вміння бачити красу у звичайних ре-

чах, практично застосовувати художні здібності в процесі навчальної і громадської діяльності.

Згідно з вимогами до професійно-естетичної підготовки вчителів початкових класів повинні бути актуалізовані наступні види діяльності:

- освітня (соціально-педагогічна, викладацька) в навчальних закладах;
- культурно-просвітницька (проведення бесід з мистецтва, читання лекцій, екскурсії в музеї, галереї, осередки народного промислу, до пам'яток архітектури і національної культури);
- науково-дослідна і методична, яка спрямована на вирішення актуальних проблем художньої педагогіки, психології розвитку особистості; розробку нетрадиційних підходів до навчання образотворчого мистецтва, інноваційних методик виховання; конструювання нового змісту освіти з мистецтва;
- художньо-творча, яка передбачає спрямованість роботи вчителя образотворчого мистецтва на створення художніх творів (у техніці живопису, графіки, скульптури, декоративно-прикладного мистецтва).

Студенти педагогічних факультетів закладів вищої освіти повинні мати сформовані чіткі морально-естетичні критерії оцінки прекрасного в мистецтві й навколишньому світі, оскільки, головною метою образотворчого мистецтва в початковій школі є не тільки знайомство учнів з творами мистецтва, практичні вміння й навички, але й їх духовне збагачення.

Висновки. Діяльність вчителя початкової школи в своїй професійно-естетичній основі звернена на художньо-естетичне виховання школяра, як значну обставину соціалізації особистості, що сприяє її входженню в світ людської цивілізації, а також самоідентифікації та утвердженні унікальної індивідуальності.

Процес формування професійно-естетичної готовності майбутніх фахівців здійснюється з урахуванням національних особливостей, етнічних традицій, які безпосередньо включені в процес естетичної та культурної діяльності студентів.

Список літератури:

1. Гайдамака О. В. Пріоритети початкової загальної мистецької освіти. *Мистецтво та освіта*. 2018. № 1(87). С. 10–14.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. Гончаренко, С. Головка, С. Каверіна. Київ : Либідь, 1997. 374 с.
3. Державний стандарт початкової освіти (2018). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-n>
4. Мазур Н. Поняття «готовності» та визначення структурних компонентів готовності майбутніх вчителів інформатики. *Наукові записки [КДПУ ім. Володимира Винниченка]*. 2013. Вип. 121(1). С. 283–287.
5. Максименко С. Д., Пелех О. М. Фахівця потрібно моделювати: Наукові основи готовності випускника педвузу до педагогічної діяльності. *Рідна школа*. 1994. № 3-4. С. 70–78.
6. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі : посібник для вчителів. Харків : Веста : Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.
7. Нова українська школа : поради для вчителя / під заг. ред. Бібік Н. М. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
8. Осадчук О. Л. Профессиональная надежность педагога: теоретико-методологический анализ : монография. Омск : КАН, 2007. 302 с.
9. Просіна О. В. Технології інтегрованого викладання предметів «Мистецтво» та «Художня культура» в загальноосвітній школі : навч.-метод. посіб. Луганськ : СПД Резніков В. С., 2007. 200 с.

References:

1. Haidamaka, O. V. (2018). *Priorytety pochatkovoї zahalnoi mystetskoї osvity* [Priorities for primary general artistic education]. *Mystetstvo ta Osvita*, 1(87), 10–14.
2. Honcharenko, S. U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv: Lybid.
3. *Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity* [State standard of primary education] (2018). Retrieved from: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-n>

4. Mazur, N. (2013). *Poniattia «hotovnosti» ta vyznachennia strukturnykh komponentiv hotovnosti maibutnikh vchyteliv informatyky* [The concept of "readiness" and the definition of structural components of readiness of future computer science teachers]. *Naukovi zapysky [KDPU im. Volodymyra Vynnychenka]*, vol. 121, no. 1, pp. 283–287.
5. Maksimenko, S.D. (1994) *Fahivtsya potribno modelyuvati: Naukovi osnovi gotovnosti vipusnika pedvuzu do pedagogichnoyi diyalnosti* [The specialist needs to be modeled: Scientific fundamentals of readiness of the graduate of the teacher's pedagogical department]. *Ridna shkola*, vol. 3-4, pp. 70. (in Ukrainian)
6. Masol, L. M. (2006). *Metodyka navchannia mystetstva u pochatkovii shkoli* [Methodology of teaching art in primary school]. Kharkiv: Vesta: Vydavnytstvo «Ranok».
7. Bibik, N. M. (Ed.) (2017). *Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia* [New Ukrainian School: Teacher's handbook]. Kyiv: TOV «Vydavnychi dim «Pleiady».
8. Osadchuk, O.L. (2007). *Professionalnaya nadezhnost pedagoga: teoretiko-metodologicheskii analiz: monografiya* [Professional reliability of the teacher: theoretical and methodological analysis: monograph]. Omsk: KAN. (in Russian)
9. Prosina, O. V. (2007). *Tekhnologii intehrovanooho vykladannia predmetiv «Mystetstvo» ta «Khudozhnia kultura» v zahalnoosvitnii shkoli* [Technologies of integrated teaching of the subjects “Art” and “Art Culture” in the general education school]. Luhansk: SPD Rieznikov V.S.